

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden küldemény a szerkesztőség czime alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

ELŐFIZETÉSI ÁR: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). HIRDETÉSEK DIJA: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 6 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 3 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt 50 kr, $\frac{1}{6}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árszámítás adatik. Bélyeg-díj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője RÓZSA SÁNDOR főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

A kis ekklezsiák sorsa.

2. Remédinmok.

Ezek között első helyen az *államsegély*, a *domesztika* s egyéb ilyféle alapítványok állanak; de ide tartozik a *lelkész-tanítóságok*, *társítások*, *affiliációk* elbírálása is.

Fájdalom, egyik irányban sem várhatunk biztos gyógyszert és nagyobb eredményt.

Az *államsegélynek* egyházkerületünk részére folyósított évi járuléka a lefolyt 25 év alatt kamatos kamatjával együtt ma csaknem 1.000.000 frtnyi magas összegre rugna. De e rengeteg pénz, kivéve a debreczeni iskolára és a gyámintézetek részére kiszakított hányadot, csak a pillanatnyi szükség kielégítésére szolgált s ezen kívül alig hagyott maga után maradandó nyomot.

Minden nagyobb eredményt lehetetlenné tett a *cape-rape*, a tervszerűtlen segélyforgácsolás és az ellenőrzésnek a hiánya. Csak most 25 év múlva jutott el az egyházkerület oda, hogy a növekvő államsegélyből évenként mintegy 3000 frtot a lelkészi állomások javítására tőkésíteni próbáljon. Drága tapasztalatok árán szerzett késő bölcsesség.

S hogy e könnyüvérű gazdálkodás még vígasztalanabb legyen, a *domesztika* is az *államsegély* kezelésének képeire és hasonlatosságára teremtett meg. A tőke-segélyezések megindulásáig itt sincsen semmi nagyobb szabásu kezdeményezés. De maga ez a tőke-segélyezés is olyan, hogy valójában egyetlen gyülekezetet sem állított teljesen lábra. A mi pedig az egész eljárásnak elbírálását illeti, Erdélyt kivéve, sehol sem tud felmutatni valóságos eredményt. *A sikeres akciónak minden feltétele hiányzott és hiányzik még ma is. A belhivatalnoki javadalmak, az egyházak egyöntetű összeírása, nem készült el ma sem.* A segélynyújtás egyetlen

alapja az illetőknek szívet tépő, keservebbnél keservebb folyamódásai, a nyomorúságnak eme valóságos kirakatjai. Azok az esetről-esetre hitelesített és a valóságot is, de az egyöntetű felszámítást bizonyosan nélkülöző díjlevelek, idején jött csapások, adóság s több efféle. Ilyen bizonytalan adatok után, egyedül az egyház-megyék és kerületek ajánlatára támaszkodva, a személyes motívumok előtérbe nyomakodásával, csak az isteni mindentudóság csinálhatna helyes segélyezést, de nem az emberek. Így itt is az *elforgácsolás, takarékoság a nélkülözhetetlenekben, bőkezűség a csak szükségesegekben; az illetékek rohamos hanyatlása, a hátralékok még rohamosabb emelkedése, a lassan növekvő alapvagyon, bonyolult kezelés, chablonokhoz való merev ragaszkodás*: ime ez a helyzet képe az egész vonalon.— Sem az államsegély, sem a domesztika nem képes az 1490, többé-kevésbé a 800 frtos lelkészi fizetési minimum alatt maradó egyháznak égető sebére gyógyító irt adni. A többi segélyegyletek és alapok még úgy sem.

De nem segíthetnek rajtuk a *lelkész-tanítósági, társítási és affiliálási* törekvések sem.

A *lelkész-tanítóságok* nem váltak be. Az új körülmények között pedig alig bírnak többé jelentőséggel. A *társítás* és az *affiliáció* pedig legtöbb esetben rosszabb gyógyszer, mint maga a betegség.

Mind a kettő azt követeli, hogy az egyházak addig fentartott önállóságukat részben vagy egészen feladják. Ez pedig már maga egy erkölcsi bukás és sohasem fog megtörténni a fentartási erő meghanyatlása nélkül. Az az egyház, mely önálló gyülekezeti helyzetét akár a lelkészfizetési minimum, akár a belhivatalnoki tényleges hiány miatt feladni kénytelen, elveszti az önerejében való bizodalmat s legtöbbször a jövőbe vetett hitet is. S ha csak

társgyülekezetéhez közel nem fekszik, vagy azon szerencsés helyzettel nem bír, hogy kis faluját egymagára lakja s idegen felekezet és idegen nemzetiség tulsulyával nem nyomakodik reá, ha lassan, ha későn, de okvetetlenül megsemmisül. Hiában apadnak terhei, hiában javadalmaztatnak jobban közös hivatalnokai. Az államtól is függő pusztá tanítóóság nem fogja összetartani a pásztor nélkül maradt nyáját, a messze lakó lelkész nem fogja megtartani a széledező juhokat.

Helyben lakó lelkész nélkül nincs gyülekezet, távol lakó lelkész szolgálatában nincsen Isten áldása. Az ígehirdetőnek ismernie kell hiveinek helyzetét, körülményeit, erkölcsi és anyagi mérlegét, élet- és gondolkozásmódját, magát a földet, mely működésének színtere; neki együtt kell élni és érezni azokkal, a kiknek az evangéliomot sikeresen hirdetni akarja. A városokban ezt pótolják a lapok, a gyűlések, a társadalmi mozgalmak, a közélet lüktetésének megannyi megnyilatkozásai és a személyes érintkezés. Falun csak az utóbbi és a helyszínén való tökéletes jártasság. E nélkül a református lelkész szolgálata legtöbbször csak olyan, mint a magasan járó felleg, mely áldásos eső nélkül vonul át a szomszár föld felett, vagy mint a téli nap, melynek fénye van csak és nincsen melege. Nem így tanított az Idvezítő.

A személyes jelenlétele varázsa, a gyülekezetel való élő összeköttetés ereje; a lelkész és hivei között fenálló titkos viszony hatalma vész el úgy a társulással, mint az affilialással. Az ígehirdetés egy magasabb formalismussá válik a katolikus vallás minden mysticismusa nélkül.

Ime így állunk a gyógyszerekkel; az anyagiak nem kielégítők, a javaslatokat nem lehet alkalmazásba venni.

És mégis alkalmazni kell azokat. Nem meggyőződésből, nem a sikernek reménységével, hanem a kényszerűség miatt. Ma-holnap oda jutunk, hogy nem lesznek papjaink. Már is jelentékenyen megfogyatkozott a lelkészi pályára lépő ifjaknak a száma. S hogy még egyáltalában vannak, azt kevés kivételektől eltekintve, *részben némi tanítási könnyebbségnek, főként pedig a szülőföld szerelmének, tájékozatlanságnak és a közlekedési viszonyok fejlettségének tulajdoníthatjuk.*

Ennek köszönheti Erdély, hogy egyházainak ellátása még mind e napig fel nem akadt és ennek a magyarországi kis ekkleziák. De itt már a fejlettebb részekben beállott a hiány s ez a közel jövőben még rohamosabban megnevekedik.

Még most jóformán csak a theologián és a káplánok közt mutatkozik e veszedelem; még most jóformán ügyet sem vetünk rá. Majd

✠ TÁRCZA. ✠

A magyar nemzet jogállása az egyházi külső kormányzat terén.

Habár az egyházpolitikai irodalom terén újabban megjelent hazai munkákat kiváló szeretettel olvastuk s a becsesebb termékekre e lapok olvasóinak figyelmét felhívni is igyekezünk, mégis be kell vallanunk, hogy a bő irodalmi anyag kellő és egyidejű áttekintése körülményeink között nemcsak nehéz, hanem jóformán legyőzhetetlen akadályokba ütközik. Ebből folyólag azután olyan helyzetbe érezzük magunkat, mint az az adós, a ki mindig törleszti tartozását s mégis örökösen adósságban van.

Erre gondolunk a jelen perczben, midőn Beksics Gusztávnak, e kiváló írónak azon munkáját olvastuk végig, mely tavaly került a könyvkereskedésbe ezen czím alatt: A magyar nemzet függetlensége az állami és az egyházi (külső) kormányzatban, különös tekintettel a magyar király apostoli jogaira és a kath. autonómiára. Budapest, 1893. Athenaeum. Ára 1 frt.

Minél előbbre haladtunk e munka olvasásában, annál világosabb lón előttünk, hogy annak tartalmi becse és érdekessége nem valamely szokásos szűkszavú megemlékezést várhat joggal tőlünk, hanem oly részletes ismertetést, mely annak lényegét, habár az eredetihez mérve halványabb vonásokban, de mégis híven vissza-

adni törekedjék s felköltse ezzel az olvasóban az eredeti mű olvasására és tanulmányozására való kedvet.

Távol áll tőlünk, hogy jelen ismertetésünkkel a kitűnő szerzőt megillető elismerés és érdemből csak egy szemernyre is jogot formálnánk, annyit azonban a komoly olvasótól mindenesetre elvárhatunk, hogy felismerve intenczióinkat, mely nem más, mint a munka egészséges eszméinek minél szélesebb körben terjesztése s ezzel az uralomra jutni törekvő tévtanok ellen a szerző által folytatott nemes küzdelemben való segédkezés: a munka egyes főbb és kiváló súlylyal bíró helyeinek szó szerint való átvételében nem lát mást, mint a szerző jól megfontolt eszmemenetének hí követését, a mit hasonló munkálat ismertetésekor, az eredetiség negélyezésénél bizonyára mindig többre lehet becsülni. Szakavatottabb ismertetés előtt örömet meghátráltunk volna; de miután erre a mai napig hiába várakoztunk, el kellett magunkat szánnunk a több oldalról sürgetett ismertetés közlésére.

* * *

Szerző, bevezetés gyanánt, a politikai helyzetről szól. Magyarország államiségát századokon át két irányban kellett védelmeznünk: Béccsel és Rómával szemben. Hiszi, hogy Béccsből többé soha sem fognak támadást intézni hazánk alkotmánya ellen s ámbár Rómában sem bíhetik többé azt, hogy Magyarország a szentszék feuduma volna, innen mégis oly jogokat akarnak érvényesíteni az egyház *külső* kormányzatában, melyek a sz. koronának s ekkép a magyar államnak azon jogait, melyeket a kath. egyház *külső* kormányzatában az apos-

kerül egyház is, a melyik nem kap lelkeszt. Előbb egy s ezt talán még furcsának is találjuk, azután kettő, azután több és végre 1490!

Nem szabad tétlenül ránk várni a végzetet, kibontakozásról kell itt gondoskodni minden áron.

3. A kibontakozás.

Nem áltatom magamat azzal, hogy e kibontakozásnak csálhatatlan módjait megtaláltam volna, vagy hogy épen én találtam volna meg egyedül. A ki e sorokat olvassa, vegye azokat egy egyháza és hazája sorsán forró szeretettel csüggő hitfele és polgártársa reménykedéseinek, vagy saját lelke önként kitörő visszhangjának csupán.

Ennek tekintsék azon *Javaslatot* is, mely a magyar ref. egyház anyagi ügyeinek megszervezésére e lapok hasábjain napvilágot látott.

A mi bajainkon gyökeresen csak az egyház-közgazdasági unió segíthet, egy új egyetemes birtok aránylagos egyházi adózási rendszer s ezzel kapcsolatosan a szellemi újjá szervezkedés.

A naponta erősödő köztudat mind a kettőt nyomatékosan sürgeti.

Anyagi téren a felmerült javaslatok és a felhangzó jajjok, szellemi téren az egyházak és azok tagjai lelki építésének vezérlő elve alapján csoportosulók.

Ezt sürgetem meg én is most ismételten s ezzel egyidejűleg rámutatok arra a mulasztásra, a mit leendő *belhivatalnokaink nevelésénél eddig elkövettünk.*

Ne érezzen senki egyszerű szavaimból keserű szemrehányást vagy könnyű vádaskodást. Nem akarok én senkit bevádolni, nem óhajtok én senkit megbántani. Tudom jól, hogy itt végzetszerűleg alakult helyzettel állunk szemben. Nem emberek, magasabb hatalom működött itten.

Mindegy. Bizonyos az, *az a képzés, melyben hittanhallgatóink és tanítójelölteink részesülnek csak egyoldalú és nem felel meg a célnak.* Nem is annyira nevelés az már, hanem csak pusztá tanítás. És ennek a körülménynek súlyán nem sokat változtat azon ellenvetés, hogy e módszer nem mi találtuk ki, hanem az állam és a társadalom kényszerítette ránk. Akárhogy történt, kétségtelen az, hogy a pusztá tanítás sehol sem mutatott fel jó eredményt, a lelkeszi és tanítói pályákra nézve meg egyenesen kész veszedelem.

És mégis így nőnek fel ifjaink. E mellett még egyébként is magukra hagyjuk őket. Elhelyezésükről nincsen rendszeres gondoskodás. Azután *taníttatásuk sem olyan olcsó,* mint általában hiszik.

Nem kicsinylem a jótéteményeket, melyek-

tolí királyi jogok alapján bír, s a minőkkel nem bír egyetlen más állam sem, elhomályosítani alkalmasak volnának. Nem akar most az egyházpolitikai program ismeretes kérdéseivel foglalkozni (polg. házasság, polg. anyakönyv stb.), de munkája aktuálitással bír mégis; mert a magyar államnak az egyház külső kormányzásában való jogait igyekszik kifejteni akkor, a mikor ezen jogokat nagy hévvel kezdik tagadni s a mikor még azok is, a kik a korona ezen jogait elismerik, azt bizonyítgatják, hogy ezen jogok *nem közösek a nemzet és királya között, tehát vannak oly közjogok, melyeket a korona, a parlament és a felelős kormány nélkül gyakorolhat.* Pedig Magyarországon minden jognak forrása: a nemzet; a koronának nincsenek fentartott jogai, *a jura reserváták becsempészelt tana közjogunk meghamisítására vezet.* Igéri, hogy a pápa megerősítési jogának tartalmát s közjogunkhoz való viszonyát s a legfőbb felügyeleti hatalmat is megvilágosítja. Munkájától azt is várja, hogy a felekezeti izgatások hatását kevesbíteni fogja.

Ezután tíz fejezetre osztja munkáját, melyeket ismertetésem keretébe foglalok.

Az I. fejezet a történelmi jog nagy jelentőségét, erkölcsi erejét emeli ki. Az angol nemzetén kívül csak a magyar nemzet az, melynek alkotmányos szabadsága oly régi. Történelmi jogainkban találtuk fel gyakran nemzet és állammentő erőnkét és nem fegyveres hatalmunkban. Alkotmányunk soha sem szűnt meg, a nemzet soha sem adta fel szabadságát, melyet nem engedmény és kegyelem gyanánt kapott királyaitól, hanem megfordítva: királyaink kapták koronájukat a nemzetől. Mi

minden nemzeti jogot gyakorlatilag bizonyíthatunk be. E szerint a korona mi joggal sem bírhat (közjogról lévén szó), melynek gyakorlásából a nemzetet ki lehetne zárni. És ma mégis, inkább mint valaha, hirdetik, hogy a koronának vannak oly jogai, melyeket a nemzet nélkül s így esetleg a nemzet ellenére gyakorolhat, vigyáznunk kell, mert ez az alkotmányrontó tan, mely ma a jura reserváták hamis tanának alakjában jelentkezik, holnap már oly zászlót lobogtathat, melyre Magyarország állami függetlenségének tagadása lesz írva. Az a korona, mely az egyházi ügyekben ma parlament és felelős miniszterium nélkül kormányozhat, holnap ugyanezt megetheti az államélet más terén is.

A II. fej. a nemzet és a korona jogairól szól. Verböczy HK. I. 3-ik és a II. r. 3. címének vonatkozó szakaszait szó szerint idézve, a magyar közjog sarkalatos tételét *a főhatalom átruházásában* találja fel. Ezen hatalom forrása a nemzet, a király pusztán kezelője annak. A nagy magyar jogásznak érdeme, hogy a magyar monarchiát a római imperium alapeszméjével hozza kapcsolatba. Végzetes szerencsétlenség leendett, ha a feudális monarchia eszmekörébe süllyeszti vissza a nemzetet. Valódi feudalismus nálunk sohasem létezett. Midőn I. István a föld birtokát egyéni tulajdonná tette, csak a *koronával*, nem pedig egyszersmind a nagyobb hűbéresekkal hozta kapcsolatba. A koronát és a nemzetet nem választották el nálunk a hűbéri társadalom közbenső falai. Verböczy genialis elmélte a magyar nemzet alkotmányának örök alapjává lett. A fentartott jogok hamis tanának hirdetői híjába hivatkoznak I. Istvánra;

ben részesülnek, de úgy vagyok meggyőződve, hogy a tanítóképezdészek magukat jóformán kifizetik, s hogy a többiek is egy-egy szobáért elég tűrhető házbért fizetnek s hogy maga a tápintézet jótéteménye is úgy a hogy visszatérül s a taníttatás különösen azon szülőknek, a kik nem teljesen elesett szegények, még a mi viszonyainkhoz képest is elég sokba kerül.

Pedig a belhivatalnoki pálya a benső hivatástól eltekintve, korántsem versenyezhet a többi tisztességes életpályákkal, nem biztosíthat olyan jövődőt, mint azok s a mit egyáltalán nyújt, az is, a mint Homéros mondaná, jóformán csak az istenek térdein fekszik.

Ez a lelket ölö, elcsüggesztő bizonytalanság a második veszedelem, melylyel a kis ekklezsiák sorsa összefügg. Ezt kell áthidalni addig is, míg szellemi és anyagi megszerveződésük valósággá válik. Ez pedig úgy fog megtörténni, ha az esetenként megüresedő kis egyházak lelkészi javadalma az eddigi alapokból legalább 500 frtra egészítették ki és az állás adminisztrator káplánnal töltetik be és pedig nem annyira választás, mint inkább rendelés útján. Az ifjak így mindjárt a pálya elvégzése után biztos álláshoz és megfelelő munkatérhez jutnak, a kis egyházak pedig megtarthatják önállóságukat.

S ha még ehhez hozzáveszem a lelkészi vizsgálat és minősítés olyan szabályozását, hogy

az akadémiai tanfolyam a kápláni vizsgával záródjék, a lelkészi vizsga pedig nem egy, hanem négy évi gyakorlat után legyen letehető, de az így megszerzett oklevél aztán kivétel nélkül minden egyházba való pályázatra képesítsen: elmondtam minden e tárgyra tartozót.

* * *

Szomoruan szemlélem a kis ekklezsiák és velök a magyar kálvinizmus pusztulását. Még szomorubb a lelkem, midőn azt hallom, hogy egyháziak és világiak készek már magokra hagyni őket. *Affiliáljunk!* ez a jelszó hangzik mindenütt. *Affiliáljunk!?* a vallási és nemzeti veszedelem biztos tudatával? Ilyen körülmények között, mint a miénk? Elveszítjük egyházainknak kétharmadát, azokat, a kiket megőrizett a nehéz idők viharában az Istennek kegyelme, *el* most a szebb jövődő küszöbén? Előbb be kell szüntetni a szép fejlődésnek indult missiókat, elébb be minden rendes és rendkívüli segélyezést, mielőtt csak egyetlen egy kis egyházat is affiliálnánk. Bár mennyire indokolt is a 800 forintos minimum, bármilyen nagy is a jelentkező nyomor, ilyen nagy áron nem léphetünk mi az affiláció útjára soha. *Nem hajtjuk mi végre ezt a tömeges öngyilkosságot a magyar kálvinizmus végleges abdikációja nélkül.*

De ha másként már úgy sem lehet s ha

István királyi hatalma nem volt korlátlan. Verbőczy tanának lényege, *a korona és nemzet egysége*, már sz. István alatt létezett. Ezután a későbbi magyar alkotmány főbb körvonalait tüntetvén föl, a magyar közjogi felfogást e szavakba foglalja: Nem a nemzet alkotmányos szabadsága származik a koronától, hanem a korona hatalma a nemzettől — s *szerecsének* mondja, hogy ezen felfogás, Verbőczy által, örökbecsű feljegyzést nyert még a Habsburgok uralmának végleges megszilárdulása előtt. A XVII. század elején keletkezett közjogi irodalommal, számos törvényhelylyel igazolja azután, hogy a magyar alkotmány az átruházott jogok alapján áll, a dualismusba is ezt vitte be Deák, csak ez alapon mutatható ki, hogy personal-unio van Magyarország és Ausztria közt. Az átruházott jogok tanával pedig homlokegyenest ellenkezik a fentartott jogok tana. Ennek keletkezését és *tarthatatlanságát* bizonyítja a III-ik fejezetben, mely „*a jura reservatak hamis tana*“ címét viseli.

A magyaron kívül nincs nemzet, melynek alkotmány-története oly világosan igazolná azt, hogy minden jog tőle származott. A nemzet a jogok forrása. Még a kül- és hadügyet sem kezelték a Habsburg-házból származó királyaink a királyság abszolút természetéből folyólag, hanem a nemzettől nyert és átruházott jog címén. Közjogunk alaptétele ellen vétének tehát, a kik most is minduntalan, akár a kongruáról, akár a kath. autonomiáról van szó, a koronának fentartott jogokról beszélnek. Ez az a *közjogi gyom*, mely egy század óta ellepi alkotmányunkat. — Régi alkotmányunkban

ismeretlenek voltak a fentartott jogok, Verbőczyre hivatkozni tévedés, mert midőn a HK. I. R. 11. cz. 1. szakaszában arról van szó, hogy királyaink az alapítás által „minden kegyúri, kinevezési, választási és javadalom adományozási hatalmat *magoknak* szereztek és tulajdonítottak,“ — e helyen a „magoknak“ („sibi ipsi“) nem a magyar nemzettel, hanem a pápai székkal van szembe állítva, tehát nem jus reservatumról van szó. De nem csak a HK., hanem a magyar törvénytár sem beszél fentartott jogokról; az 1715. 74. és az 1723. 70. t.-cikkben igen is, előfordul a fentartás; de ez csak a kegyes alapítványok, illetőleg a szeminariumok, konviktusok stb. felett való felügyeletre vonatkozik, tehát a jura reservatak hamis tana, csak az ezek felett való felügyeletre redukálódik. De hiszen ez is az államfelségnek természetéből folyik s bele kapcsolódik az átruházott jogok rendszerébe.

A IV. fej. a *kath. egyház közjogi helyzetével* foglalkozik. Magyarország állami függetlenségének a dogmatikus elvek és egyházpolitikai vitatkozások körén kívül kell állania. Az a felfogás, (melyet egy világi nagy úr nem rég jelentett ki) hogy a pápai szék a kath. egyház külső administratiojának souverain legfőbb fóruma, legkomolyabb sérelme a magyar apostoli kir. jogoknak és a nemzet souverainitásának.

Az a felfogás nem létező hiteltvet állít a magyar közjoggal szembe, mert a kath. egyháznak soha sem volt dogmája a pápa legfőbb fenhatósága a külső, tehát a nem hitelvi administratio felett. A korona egyházigazgatási joga ha másutt el is vészett, de Magyarország

az különben is már el nem kerülhető, miért ne tudnánk az *egyház közgazdasági uniót*, a kiáltó igazságtalansággal, a végső szükséggel, a nyomor panaszával indokolt *új adórendszert* megteremteni? Miért?

Ne csüggedjünk, bízunk Istenünkben és általa önmagunkban. A ki eddig megtartott, ezután sem fogja elhagyni népét. *Ime már is rendkívüli segítséget hozott az 1893. évi 26. t.-cikkben.*

A magyar állam, a haza maga jön itt a mi segítségünkre. Megadja a lehetőséget, hogy a tanítói állomásokat legkisebb egyházainkban is megtarthassuk és a kor színvonalára emelhessek.

Fogadjuk el felénk nyújtott kezét s ne maradjon többé egy iskolánk se, melyben tanítóinknak 400 forint fizetése ne lenne, melyet községnek, államnak általadnánk. Óh jaj, hogy már eddig oly sokat feladtunk. Ezek nem fognak feltámadni többé soha. Merítsünk tanúságot gyászos példájokból. A végső erőfeszítéssel tart-suk fel kis egyházainkat. Az idő, mely ezeknek is segítséget hozand, nem késheik már soká, csak még most megmaradhassanak.

És meg is fognak maradni.

A kis eklézsiáknak már biztos, hogy lesznek tanítóik. Hogy lelkészeik is lehessenek, arról mi gondoskodjunk.

Léptessük életbe az adminisztrator káplán-ságokat.

Hozzuk be a teljesen ingyenes lelkész- és tanító nevelési rendszert.

Sőt menjünk még tovább. *Szedjük össze a szegény református szülőknek tehetséges gyermekeit és elmaradt árváit.* Tanuljunk a katholizizmustól, mely a protestáns szülők gyermekeit a maga ellátásába veszi. Ide vessük és itt próbáljuk ki az evangyéliomi működés erejét. Neveljünk új nemzedéket, lelkészeinket, tanítóinkat együttesen, kollegiálításban és ifjainkat és híveinket is szeretettel a műveltség és felvilágosodottság követelményei szerint, de a kálvinizmus szigorú elvei és magasztos erkölcsi princípiumai alapján.

Nagy nemzeti és erkölcsi hivatás vár e téren reánk. Segélyére sietni a testi és lelki erőnkben gyengülő magyar társadalomnak.

Ismerjük fel és tegyünk a szerint.

Igy magunkat is megtartjuk, kis egyházainkat és nemzetünket is. Ma még nem késő, ma még nincs semmi veszve. *Fel tehát az anyagi és szellemi újjá szervezkedés nagy munkájára, ébredjünk, kezdjünk hozzá haladéktalanul!*

Ferenczy Gyula,

krassói evang. ref. lelkész.

ezt megtudta tartani és közjogába élő szerv gyanánt beolvasztani. Az apostoli kir. jogok érvényére nézve mindegy, valódi-e a Sylveszter-féle bulla vagy hamisított; a tény az, hogy azon jogokat királyaink bírták, gyakorolták egész a legújabb korig. Több mini nyolczszáz éves gyakorlat elvitázhatlanná teszi e jogot. Annak a világi főúrnak felfogása az ultramontánoké közt is a legszélső árnyalatot képezi, mert még a nagyváradi püspök is elismeri az apostoli kir. jogot, mint a pápa souverainitásának korlátozását s csak azt bizonyítgatja, hogy ez a magyar királynak oly szerzett joga, melyet a nemzetnek és képviselőinek befolyása *nélkül* gyakorolhat. Különben az 1848. III. t.-cz. megczáfolja ezen főpapot, mert ez világosan a miniszteri felelőség oltalma alá helyezi az apostoli kir. jogok gyakorlását, habár — elismeri szerzőnk — hogy ugyanazon törvényczikk a keletkezett tévedések hatása alatt, elvben megengedi az u. n. fentartott jogok létezését. A fentartott jogok tana azonban csak a nemzetet sérti, csak a nemzet jogait rövidíti, míg az említett világi főúr a maga tanával Magyarország souverainitását támadja meg. Ha a pápai szék az egyház külső közigazgatásában a dogmákon túl is souverain, akkor Magyarország államiságán csorba esett, akkor az apostoli jog nálunk is elveszett. De az *apostoli kir. jog élő jog*, közjogunk sarkalatos tétele; a *nemzettel, illetőleg annak képviselőivel való megosztott lényege pedig világosan következik közjogunk alapelveiből.* A magyar kath. egyház mindig büszke volt különállására, melyet a kath. fő- és alpapság, tollal, szóval mindig meg tudott védeni. Ez a különállás pedig kizárja

a pápai szék souverainitását az egyház külső kormányzásában. A m. kath. egyháznak régi történelmi alapjára kell visszatérni: külső közigazgatását lehetőleg függetlenné kell tenni Rómától. A ki erre törekszik, az egyuttal védi a magyar államiságot, a nemzeti souverainitást. Szerző is — úgy mond — erre törekszik jelen munkájával.

Ezután azon, különösen legújában előtérbe nyomuló törekvést veszi szemügyre, mely az egyházat és államot szét akarja választani s azon eredményre jut, hogy: az egyház és állam belső kapcsolatának fentartása nemcsak nincs ellentétben a kath. felfogással, hanem egyenesen következik abból. Az egyház érdeke nem az, hogy az államtól különváljék, hanem hogy azzal szoros összeköttetésben maradjon. Midőn végül az 1848. III. XX. és az 1868. LIII. t.-cikkeket azon czélból vizsgálja, hogy egyuttal a *mérleget* is elkészítse, mely a kath. egyház tényleges veszteségét és megmaradt jogait tünteti fel, azon eredményre jut, hogy a kath. egyház és a magyar állam közt közel kilencszáz éven át szövődött benső viszony számai nem szakadoztak szét; sőt hogy ezen szálok némelyike ép oly erős, mint bármikor volt ennek előtte. Sem az államnak, sem az egyháznak nem áll érdekében azon benső kapcsolatok szétbontása, melyek egymáshoz fűzik őket; sőt inkább mindkettő érdeke az, hogy a régi alapon kifejlődött új viszonyba beletörődjék, a mi kölcsönös *kimélet mellett* nagyon is lehetséges.

Dr. Kovács Sándor.

(Folyt. köv.)

TANÜGY.

A módszer kérdése.

E lap f. é. I. számában Kismarjai Tóth Lajos tanító úrnak figyelemre méltó cikke jelent „a népiskolai tanmódszer érdekében” meg. A közfigyelmet főleg azon körülmény hívja e közlemény iránt fel, hogy gyakorló tanító írta, nyílt kifejezést adva legtöbb kartársá magán-körökben váltig hangoztatott, de a nyilvánosság előtt elhallgatott meggyőződésének.

A módszer legnagyobb mértékben egyéni rátermettség alkotása ugyan (és ily szempontból tulzást nélkül írhatott 1200 féle tanításmódról); de minthogy a legtöbb tanítót ugyanazon hivatásirány terelte a nép-oktatási pályára, ugyanazon képzőintézet kalauzolta tanulmányaiban és előgyakorlatában, — másrészt pedig körülbelül egyenlő népéleti viszonyok közé helyezte állásuk alföldi ref. tanítóinkat: bizonyos egyöntetűség alakulhat ki mindannyiuk tanításmódjában, a nélkül, hogy a módszer kivetkőznék egyéni jellegéből.

Isten óvjon is oly megrendszabályozásától tanításmódszereknek, mely hatósági kötelezettséggel utasítná a tanítókat ilyen vagy amolyan tanmód szerint oktatásra. Nemcsak a közvetlenség varázsától foszthatnák ezzel a tanítók foglalkozása meg, hanem nevelőhatásától is, pedig erre fő súlyt kell népiskoláinknál helyezni. Már maga a tankönyvek használata s még inkább az oktatásnak kötelezett tan- és közikönyvekkel egyöntetűvé kényszerítése peronosporaként rongálja a népiskolai oktatás szabad lélekzetvételeit: ha a tanító egyéniségéből táplálkozó módszer gyökérszárait meg a tanmódútasítás filoxerája örölné meg, szőlőhegyeink példajaként sivárrá lenne, elpusztulna úgyszólván kedvezőtlenül fejlődő népiskolai nevelésoktatásunk.

S épen mert szabadabb s ezzel egészségesebb és gyorsabb fejlődés kívánatos népnevelésünkben, azt sem javallnám, hogy külön „Módszer” szaklap indíttassék, bár a cikkíró tanmódirányát legkedvezőbben jelöli meg Comeniusra hivatkozása. Miként ő maga nem zárkózhatott el a módszer kérdésének tárgyalásánál számos (tantervi, osztálycsoporthozási, szorgalomidőbeli, iskolalátogatási, tanügyi, közigazgatási stb.) külső vonatkozástól, úgy szaklap sem szerkeszthetnék merev szórshasogatás nélkül, kizárólag a népiskolai tanmódot tárgyalva. Ezért a mily szükségesnek és időszerűnek tartom a módszerismertető és bíráló szakajtónak minél éberebb őrállását és vezetését a népiskolai tanmód mezején, ép oly egyoldalunak s így életképtelennek vélném külön módszer-szaklap alapítását. Ime a Debreczeni Protestáns Lap készségesen ölte föl cikkíró megnyilatkozását, bizonyára teret nyit úgy az én felszólalásomnak, mint más szakértők részéről minél több oldalról megvilágító tárgyalásoknak. A Bösörményben megjelenő „Tanítók Lapja” szintén illetékesen képviselheti alföldi iskoláink módszerirányzó törekvéseit. Azután a tanító-egyesületek és tantestületek első sorban a tanításmód elméleti és gyakorlati kérdéseinek tisztázására, megoldására hivatják. Itt van pl. a Gönczy-egyesület, mely a tanítók szavait hozta összekötetésbe és a melynek egy központi szakbizottsága, valamint összes járáskörei épen a tanítási módszerek tanulmányozásán és fejlesztésén fáradoznak.

A legnagyobb iskolamesternek, Comeniusnak három század óta el nem évült, sőt ma jobban mint valaha világalomra törekvő tanításmódja, az induktív foglal-

koztató módszer hódít magyar népiskoláinkban is legtöbb teret. Dicséretére válik cikkezőnek, hogy szintén az inductív közvetlen tanításmódról esküszik; én sem vagyok tőle idegen, sőt immár harmadik évtizede töreksem megvalósítására: nosza ragadjunk meg minden alkalmat („áron is megvegyétek”) e nevelés-oktatás-mód tanulmányozására, a többivel, főleg a gyakorlatban levő közlő, eszméltető, kikérdező leckéztetéssel, a tanterv útásításaihoz külső alkalmazkodással, a tankönyvek betűjéhez (a mely megöl) ragaszkodással egybevetésére és főfőképen a szürke elméletek mellett *gyakorlati megkísérlésére*.

Azután adjon mindenki számot e kísérlettételek sikeréről: és ha így tisztázta a kérdéseket, népiskolai oktatásunknak bizonyára létkérdéseit a szakférfiak elméleti és gyakorlati próbatétele, csak akkor merülhet föl és döntethetik helyesen el a kérdés, hogy beléavatkozának-e, s ha igen, mily rendelkezésekkel a hatóságok a tanmód egyöntetű szabályozásába?

Épen most nyílt kérdések előtt állunk, szívesen élnék én is a t. szerkesztőségnek engedelmével és a közönség türelmével: ezek kinyerése esetén jövő cikkemben ismertetni fogom az induktív nevelés-oktatásmód egyik — nálunk felszínre csak mostanában került — eszközének, a kezűgyességi oktatásnak ügyállását, a népiskolai módszerkérdés némi tisztázására s egyöntetűbb megoldáshoz segítése céljából.

Eötvös Károly Lajos.

Ifjaink vallásos neveléséről.

A mikor az elemi oktatás fokozatain áthaladva kilép az ifjú az életbe, hogy az önfentartás nehéz küzdelmére előkészüljön, nem ritkán jut oly körülmények közé, melyekben csakhamar elveszti lelkének ama gyenge hitét, vallásos szellemét, melyet az iskola fejlesztett benne. Az életre előkészülés gondja és nagy elfoglaltatása köti le egész gondolatvilágát; abba a korba jut, mely a vallásos szemlélődésre még legkevésbé alkalmas, mert a duzzadó életerő és fejledező vágyak már világiás törekvésekre ragadják, vagy, a mi időt a munkától elszakíthat, játékra törekszik fordítani. Környezete mit sem törődik azzal, hogy legalább a vallásos gyakorlatok és istenitiszteletekben való részvétel által tartsa meg őt a hitsorsosok amaz életközösségében, mely lelkének hitét és vallásos szellemét megóvná az elsovadástól. Korántsem lehet tehát csudálkoznunk azon, hogy belőle egyházat szerető ember nem válhatik; mikor felnő, lelke nem kívánczik a szép híves patakra, mert nem szokta meg, hogy annak áldott vizéből üdülést merítsen. Szomorú tapasztalatok bizonyítják, hogy ekként nagymérvűvé vált, különösen népesebb központokon, hol a vázolt hatás és körülmények gyakoriabbak, az egyháziatlanság, vallásos közöny terjedése, az erkölcsiség hanyatlása.

E kétségtelen szomorú tapasztalat sürgetőleg inti tehát, különösen nagyobb városi egyházainkat, hogy ne elégedjenek meg a mindennapi iskolázás eredményével, általában a gondos örködés ama kényelmes gyakorlásával, mely a fennálló intézmények működésének figyelemmel kísérésében nyilvánul; hanem terjeszszék ki figyelmüket és hű munkájokat mindama jelenségek orvoslására, melyek a sajnálatos eredményt létrehozták. Mert az egyháziatlanság terjedése és hitélet hanyatlása feletti sajnálkozás nem lehet őszinte, ha csak el nem követtünk mindent a baj előállításának megakadályozására.

Elismerjük, nem könnyű a feladat, mely ebben a tekintetben a vallás őreire és az egyházakra nehezedik. Nem kis nehézséggel jár, a foglalkozás különböző ága szerint szétszórt s gazdai hatalom alá jutott ily gyermekeket összehozni akár oktatás, akár vallásos gyakorlatok rendezése végett; de apostoli buzgóságú lelkészeink tettek már külföldi példák után hazánkban is kísérletet az e téren való üdvös építésre: e kísérletekből vonható tanulság tehát tájékoztatóul szolgálhat arra nézve, mely úton haladjunk az óhajtott eredmény biztosítására. Azóta pedig, mióta az iparostanulók oktatása államkormányzati intézkedés folytán gyakorlatban van: ez nagyon megkönnyíti a feladat sikeres megoldását, mert ez az oktatás kötelezőleg gyűjti össze a különböző iparágakon foglalkozó tanulókat, tehát csak lelkes odaadásra van szükség, hogy reájok vallásos képzés szempontjából is áldásosan hathassunk. Aztán még csak azon kellene lennünk, mi módon lehetne egy kis vallásos szellemet, hit és egyházi élet tárgyairól való felolvasást beférkőztetnünk iparossegédeink egyesületeibe, vagy bevonnunk őket körökbe, estélyekbe, hol időnként vallásos kedélyök felelevenítését nyerhetnék. Ha hű és buzgó törekvésünknek mindezt elérnie sikerülne, nagy megnyugvással tekinthetnénk egyházi szempontból is a jövőbe, mert ifjúságunk jelentékeny részénél a vallásos kedély fenntartására és fejlesztésére áldásosan működtünk közre.

De nem tettünk meg mindent ekkor sem. Ifjúságunk túlnyomó része a földművelői pályára lép. Az ő javukra hazánkban eddig nagyon gyér és kevés eredményű kísérletek tétettek. Itt nincsen is oly ártalmas hatásoknak kitéve az ifjúság, sőt a nagy természetben való folytonos működés már magában is képes sok tekintetben a vallásos érzelem és hit fenntartására, sőt fejlesztésére; de azért e téren is egyháziasság és vallásos erkölcsi élet szempontjából van sok tennivaló. Ki kell tehát terjesztenünk figyelmünket itt is az áldásos tevékenységre, de hogy miként, annak megállapítása a társadalmi élet körülményeivel áll összefüggésben.

Csak jelenségekre kívántunk rámutatni, melyekben egyházainknak sok a tennivalójuk, ha az egyháziatlanság és vallásos közöny terjedése ellen mindent megtenni komoly a törekvésünk. Önkéntelenül merülnek fel előttem ezek a gondolatok, a mikor azon újabb áldozatokról emlékezem meg, a melyeket az anyaszentegyház reményeinek lelki ápolása érdekében a debreczeni egyház presbyteriuma hozott. Itt ugyanis az iparostanoncok iskolájában régóta folyik a vallástanítás; de nem volt gondoskodás a kereskedelmi akadémia és országos gazdasági intézet növendékeinek vallásos képzéséről. A folyó iskolai év elejétől kezdve a debreczeni összes iskolákba járó ev. ref. vallású gyermekek vallásos oktatására nézve is rendelkezett a presbyterium. A gazd. intézet hallgatói részére az egyháztörténelem előadására éppen Balogh Ferenc hittanár urat kérte fel és nyerte meg. A felsőbb leányiskolai és főreáliskolai vallástanításra tanári állomást szervezett és arra a folyó iskolai év elején Nagy Gyula segédlelkészt, főiskolánk volt jeles növendékét választotta meg.

Általában véve bár sok hagyományos előítélettel s újabb keletű akadályokkal kell is küzdenünk, mindaméltt bizást elmondhatjuk, hogy Debreczenben, a vallás-erkölcsi élet virágoztatása s a lelki építés gyönyörűsége munkája terén, ha szinte lassu, de tudatos haladás észlelhető s alapos reményünk lehet a mutatkozó jelenségekből, hogy a létrejött mozgalom a belmissió minden terére kiterjed nem sokára. Ugy legyen!

Presbyter.

IRODALOM.

Könyvismertetés.

Ünnepi, évszaki és alkalmi egyházi beszédek.

Irta *néhai Révész Bálint*. Sajtó alá rendezte és kiadta *Csiky Lajos*, debreczeni ev. ref. theol. akadémiai tanár. V. kötet. Debreczen, „Csokonai” nyomda- és kiadó részvénytársaság.

31. *Virágvasárnap*. A. i. Ján. 12, 12. 13. -- Felosztás nélküli beszéd következő eszmemenettel. E hét méltán nevezetik nagyhétnek, mert a világ Megváltójának legnagyobb történeteit hozta el s mutatja napjainak folyamán. A mai nap pálmaágakat, virágokat hint Jézus útjára, mely éppen ezért virágvasárnapnak nevezetik; a későbbi napok árulást, szenvedést hoznak Jézusra s a legsötétebb napon a változó s hálátlan néptömeg „feszíttessék meg” kiáltása keresztet ad vállaira s a keresztet elvérzik a nagy szenvedő áldásdús élete. Jertek pihenjünk meg gondolatban Jézus megtiszteltetésének virágain.

Pálmaágakat s virágokat hinte hát a sokaság Jézus útjára s ama szavakkal fogadta őt: áldott az Izraelnek ama királya, ki jött az Urnak nevében! Miként történhetett ez, holott, midőn a Lázár feltámasztásának híre elterjedett, a papi fejedelmek és farizeusok egybegyűlének és mondának: mit tegyünk, mert ez ember sok jeleket teszen (Ján. 11, 47.) és elvégezik, hogy megölnék őtet; miként történhetett ez, holott Jézus útjában a publikánus Zakeus házához térvén be szállásra, ezért zugolódik vala a nép; miként vette Jézus is magának a bátorságot a Jéruzsálembe felmenetelre, holott már előbb nem jár vala nyilván a zsidók közt; miként nem rettent vissza ez úttól, holott előre látá s megmondá annak borzasztó végét tanítványainak. (Mát. 20, 18. 19.)

Azért történhetett ez, mert ez ideig már betegeket gyógyított, halottakat támasztott s egyéb csudákat tett vala. Jézus némely tettei az érdekeltekben tiszteletet, hálát, a néptömegben közfigyelmet, csodálkozást gerjesztének, sőt ama remény és képzelődés, hogy ez vala a régen várt király és szabadító, elragadtatást szült. Csoda-e hát, hogy a nép hódolattal sietett elébe, zöld ágakat hintett útjára. Azért ment fel Jézus Jéruzsálembe, mert erre őt megváltói hivatásának betöltése indítá.

Csodálatos vegyülete a történetnek, különböző színezetekből összerakott képe az emberi jellemeknek, melyben léleknagyság és aljasság, szilárd határozottság és ingatagság, a bűnös idvessége, az ezt gúnyoló lelki kevélységnek kárhóztatása, elfogult előítélet és ezen felülemelkedés, öröm és az erre várható szenvedés együtt láthatók.

Óh vajha csak a szép vonások szállottak volna át a mai korra e történeti képből. (Itt a jelen rajzolásával mutatja ki az ellenkezőt.)

Ne elégedjünk meg a Jézus jéruzsálemi útjáról lemásolt képnek csupán nézésével, hanem annak szép vonásait vessük letörülhetetlen betűkkel szívünkbe, a sötét színektől pedig óvakodjunk, hogy szívünk táblájára ne ragadjanak, vagy ha már oda ragadtak volna, töröljük le azokat. Vigyük el magunkkal Jézus nagy lelkét s szilárd határozottságát.

Te pedig Jézus, ki Jéruzsálemhez közelgetvén, annak veszedelmén könnyeket hullattál, sirj ma is anyaszentegyházad romladozásán, hogy a te könnyeid összefoglalják annak bomladozó falait s újabb dicsőség gyémántkeménységű köveit alkossanak. Te, ki egy ily

napon a jeruzsálemi templomból kiűzéd a pénzváltókat, oh ne űz ki, sőt szenteld meg lelked kegyelmével azokat, kik imádásod házát s anyaszentegyházadat ma is megfertőztetik, hogy ekképen mint élő kövek építtessünk fel a te tiszteletedre.

32. *Virágvasárnap.* A. i. Luk. 19, 36—48. — E felosztás nélküli beszéd rajzolja Jézus erkölcsi bátorságát és állhatatosságát s azzal ellentétben a világ türelmetlenségét. Végül buzdít a Jézus nyomdokai követésére.

33. *Nagypénteki.* A. i. Mát. 26. — E részből a következő négy jellemvonást tünteti fel s alkalmazza a mai korra e beszéd: 1. Jézusban az erénynek bátorsága, a papi fejedelmekben a bűnnek féltétsége. 2. Máriának az erény oltárára hozott megtisztelő áldozata. 3. Júdásnak árulása. 4. A tanítványok gyöngesége, Péter apostol elesése.

34. *Nagypénteki.* A. i. Mát. 26. — E felosztás nélküli beszéd a bűnt és az erényt mutatja fel, amazt a Júdás és a papi fejedelmek képében, emezt Jézus személyében.

35. *Nagypénteki.* A. i. Mát. 27. — Szintén felosztás nélküli beszéd, ezen főtétellel: ismerjük meg a bűnnek útálatosságát, győzelmében is megbukását, az erénynek pedig a szenvedések közt is dicsőségét, a halálban is diadalmát.

A 33., 34. és 36. sz. a. nagypénteki beszédekre ezen megjegyzést teszi a kiadó: Debreczenben nagypéntek ünnepének reggelén Mát. ev. 26, délutánján pedig 27. egész részét veszik föl és olvassák a lelkészek s ezek valamely kiválasztott gondolatát, vagy gondolatait magyarázzák. Így készült e 3 beszéd is.

36. *Husvét.* A. i. Márk 16, 1—6. — Főtétel: kísérik — a Jézus sírjához menő asszonyokat útjokban, figyelmeztvén mindazon érzelmekre, gondolatokra, melyek ez útban őket áthatották, mindazon nem várt eredményre, mely útjuk végét megdicsőíté. 1. Nagy reggel, a hétnek első napján menének a koporsóhoz, mikor immár a nap felkölt volna. E rész rajzolja a szeretetet, mely az alapigénkben említett asszonyokat a Jézus sírjához menni készítette s mely ma is elvezet az elhunyt szerelmesek sírjához. Hazafias érzésekkel emlékezik az igazságért s hazáért elvérzettekéről s azoknak a halálban megtiszteléséről. 2. Kicsoda veszi el nekünk a követ a koporsó szájáról? A 2-ik részt alkotó e kérdés alatt a nemes czél előtt levő akadályokról szól, buzdítván azokkal bátor szembemenetelre. 3. Bemenvén a koporsóba, látanak egy ifjút stb. . . . feltámadott, nincsen itt stb. Rajzolja a sötét kezdetű és folyamú útnak dicsőséges végét. Szépen mutatja fel, hogy a legkeserűbb fájdalomtól miként támad igaz öröm; a halálból élet.

37. *Husvét.* A. i. 1. Kor. 15, 12—14. — Az alapigéből így alkotja meg a két részt. Azért tevéim elmélkedésem alapjává a felolvasott szent ígétet: 1. Hogy megmutassam, hogy ha a Krisztus fel nem támadott s a halottaknak sem leend feltámadásuk, úgy hiábavaló a mi predikálásunk, hiábavaló a ti hitetek is. 2. Hogy a mi predikálásunk és a ti hitetek is hiábavaló ne legyen, föl kell támadni a Krisztusnak a halálból, meg kell lenni a halottak feltámadásának is egy napon. A képes magyarázatokat mellőző, igaz hitet lehelő hatásos beszéd.

38. *Husvét.* A. i. Ezek. 37, 1—3. — Főtétel: Ugy, mintha semmit nem tudnánk a mai nap nagy történetéről s annak minden sírokra kihatásáról, — úgy tegyük fel a sírok, koporsók és csontok között ama

kérdést: élnek-e ezek a tetemek? és azután keressünk feleletet e kérdésre. — A mai nap története ismerete nélkül a feltett kérdésre a felelet ez: Uram Isten, te tudod. A mai nap története ismerete mellett ez: Én is tudom hitből, mert Jézus által megjelentetted.

39. *Husvét utáni vasárnap.* A. i. Ján. 20, 25—29. Az alapigéből e 3 igazságot vonja ki. 1. Hogy az erény megdicsőíttetése sebhelyek nélkül alig történhet e földön. (A fa megsérül, ha nemes ág oltatik bele, a föld háta felszántatik, ha jó magot hintenek bele, a bűn romlott testének is meg kellene sérülnie, fásult kérgeiből felhasogattatnia, hogy az erény megfogamzhassek, kikel-hessen benne.) 2. Hogy az erény dicsősége rendszeren az utókor által ismertetik el. (Idő, tavasz, nyár kell a virágok kifejlésére, a kalászok megérlelésére, a föld felett magasan elterülő égboltozat a csillagok hazája. Épen így idő, a korszellem áthevülése kívántatik a nagy nevek megdicsőítésére s egy jobb kor ege, új ég és új föld azoknak csillagfényben felragyogtatására.) 3. Hogy a hit tárgyai kívül esnek a tudat láthatárán s boldogok, a kik nem látnak, mégis hisznek.

40. *Áldozó csütörtök előtti vasárnap.* A. i. Ján. 14, 2—6. — A Jézus búcsúbeszédéből kiindulva elő adja. 1. Hogy a mely úton ő elment s a mely útnak emlékét az áldozó csütörtök ünnepe megújítandja, az a mi útunk is. 2. Feleletet ad azon kérdésre, mi módon találhatjuk meg az utat, hogy oda juthassunk, hova ő ment. (Jézus által, ki az út, igazság és az élet.)

41. *Áldozó csütörtök.* A. i. Luk. 24, 50—52. — Két nagy gondolat fekszik az alapigében leírt jelenetben, u. m. a megválásnak és az erény megdicsőíttetésének nagy gondolatja. Az 1-ső részben szól Jézusnak tanítványaitól másod ízben történt megválásáról, okát adván a nyugodtságnak, mely mellett ez mindkét részből történt. Jézus nyugodtan vált meg tanítványaitól, mert a reá bizott munkát elvégezte. A tanítványok nyugodtan váltak meg Jézustól, mert már ekkor megnyilatkoztak szemeik azokra nézve, melyek megírattak Jézusról s a miket ő maga is megmondott, mert hitték és várták az Atyának ígétét. — A 2-ik részben kimutatja az erény megdicsőíttetését, mire nézve Jézusnak megdicsőíttetése szent és biztos kezesség.

42. *Áldozó csütörtök.* A. i. Csel. 1, 10—11. — A keresztyénség ma már nem egy érzésben, nem egy csoportban olvad össze, mint ama tanítványok kiseded gyülekezete s így amaz angyali szózat sem lehet reájok nézve egy jelentésű: *mit állatok, nézvénn mennybe?* Jertek, keressük fel gondolattal e különböző csoportok közül a jelentékenyebbeket s értelmezzük reájok nézve *amaz angyali szózatot*. 1. Messze a templomok szentelt falaitól emelkedik egy hegy, a *vallástalanság hegye, a hitellenek, vallástalanok gyűlhelye*. Mit állatok, mit kerestek, nézvénn mennybe? a menny nem ismer titeket, érczbálvány volt a ti istenetek, mely elhagyott az örvénynek szélén s betelik rajtatok, a mi meg vala írva: *így vagyon dolga annak, ki magának kincset gyűjt, az Istenben pedig nem gazdag*. 2. Nem messze emelkedik innen a *zúgolódás és csalatkozott bizodalom hegye*. Itt azoknak csoportja gyűlt össze, kik az isteni gondviselést nem helyesen értvén s azt közvetlen csodákban, babonákban helyeztetvén, megcsalatkoztak s most vádoló panaszt emelnek az ellen. Rátok nézve leverő jelentéssel hangzik amaz angyali szózat: *mit állatok, nézvénn mennybe?* Ti eddig nem Istent, hanem babonát kerestetek; nem ég, hanem föld felé néztetek, reményetek vára fővényre, hófuvatagra vala építve, — csoda-é, ha összeomolván, megszegyenített. 3. De térjünk

viSSza e szent házba s keressünk itt is különböző csoportokat. *Itt vannak azok, kik az erény rögös és meredek útjain jártak.* Nézzetek ma ég felé, ma, mely nap épen az ártatlanság, igazság győzedelmes napja, a sokat szenvedett Megváltó megdicsőíttetésének ünnepe. Ott lebeg az ég alatt egy fényes felhő, melyből ama szavak hangzanak alá: mit állatok, nézvéen mennybe? E szavak reátok nézve nem feddésnek, nem eltaszításnak, de újabb serkentésnek és biztatásnak szavaí. 4. Egy szerencsétlen csoport áll közel ezekhez, *a nehéz keresztet viselőknak, nyomorúságot szenvedőknek csoportja.* — Nézzétek a sír sötét hantjai csak fáradt testetekre készülnek omlani; de felettetek ott lebeg a fényes felhő, mely a roncsolt testből kiszálló lelket felfogja s fényes szárnyain ama jobb hazába lengeti. Legyetek azért hívek mind halálig s elnyeritek az életnek koronáját. — 5. Egy csoport van még: *az özvegyeknek, árváknak, gyermekeiket vesztett szülőknek s több kedvesiktől megfosztott kesergőknek sötét csoportja.* Emeljétek fel csak egy perczig a gyászfátyolt szemeteikről s nézzetek ég felé, oda, hol lebeg ama fényes felhő és ha halljátok majd ama szavakat aláhángzani: mit állatok, nézvéen mennybe? Menjetek el könnyült kebelrel a bánat helyéről. — Keljünk fel szent álmélkodásunk helyéről, fussunk lankadatlanul az előnkbe tett czél felé, égre függesztve szüntelen szemünket s minden vágyainkat.

Dávidházy János.

(Folyt. köv.)

A határkőnél.

Az idő sebesen rohanó árja megszűnés nélkül önti hullámaít a legnagyobb tengerbe, mit úgy hívnak: elmulás. Megállapodom egy pillanatra azon a ponton, mely határköve az elmúlt és a kezdődő esztendőnek s elmélkedem, szemlélődöm — a mennyire véges tekintettel belátok — a hátam megett és előttem fekvő országok térein. Gondolkozó lelkemmel visszagondolok az elmúltakra és előre tekintek a következendőkre. Tudom ugyan, hogy a mult és a jövő képei egyaránt homályosak lesznek, hiszen az emlékezet és ítélet világa révedező s kivált a jövő képei sűrűn lefátyolozva jelennek meg, csak az bizonyos, a mit a Prédikátor így fejez ki: *„a mi volt, ugyanazon, a mi ezután is leszen, — semmi nincsen új dolog a nap alatt.”*

Lelkem szinte látásokba merül. Zavarosan egymásra toluló ezerféle jelenségek közül szomorúan válik ki és áll eleibém földi hazámnak és mennyei hazám földi ábrázolójának, Krisztus Urunk szent testének: az anyaszentegyháznak viszontagságos jelene s halvány reménységet keltő jövője.

Elnézem hazám nemes, bánatos alakját és mikor látom arczán, szemeiben azt a mélységes szomorúságot — sírhatnám.

Körülte hű gyermekei — nagyon kevesen; kerülgetik, mert szégyellik, még meg is csufolják fényes ruhás gyermekei. Olyan, mint egy szegény özvegy asszony, kinek vannak szegény és gazdag gyermekei; aztán vannak halottjai is, a kik ő érte haltak meg. Hajh! akkor olyan idők voltak, hogy nem volt szégyen az édes anyát szeretni, ha szegény is; még meg is becsülte a világ azokat, a kik érte véroket ontották. Ma nem úgy van. Az édes anya, a szegény özvegy asszony összeszedi vagyonkája maradványát, hogy elhalt gyermekei sírja felé emlékjelt állítson, viadalban megrokkantaknak

egy kis segélyt nyujtson . . . és ekkor nagy urakká lett gyermekei előállanak, kiveszik az édes anya kezéből fillereit . . . majd ők osztják el! És elosztják úgy, hogy az édes anya hűséges gyermekeinek csak nagy titokban nyujtanak egy-két fillért, hogy éhen ne haljanak; némelynek ennyit sem, semmit se. Az édes anya szíve pedig nagyot dobban; dobbanása vést sejtet reá és gyermekeire, mert rosszabbaknak érzi a mostani napokat, mint mikor mindenfelől vad ellenség tört rája.

Szívébe fojtva bánatát, körülnézi háza táját, hogy a hol kell, tatarozzon, aztán a helyreállított hajlékban minden gyermekének egyenlő helyet juttasson . . . Mi bőszt zsvaj harsan fel erre! Sima arczú s a sötétség ruhájába öltözött had — állítólag ugyanazon anyának gyermekei — kelnek fel, hogy a legfőbb birót, az örök Istent híva bizonyosságul, káromlásaik mellett, tiltakozzanak az osztó igazság ellen. „Nem! velök egyenlők sem földön, sem égen nem lesznek soha a kárhozat fiaí!“ Ha másképp nem lehet, inkább fejére gyujtják a házat anyjuknak, hogy égjen, veszszen oda útált gyermekeivel együtt! És már csóválják a tüzes üszköt, már füstölögnek a könnyebben gyuló anyagok, miket a dráma előjátékaul felgyujtottak. Egyszer-egyszer kisurran közülök egy-egy biboros: nagy titokban ott kint alkuszik valakivel, visszajöve pedig ravasz mosolygással biztat, hogy a Krisztus nevében, annak földi helyettesétől hoz számára a hazának, mint hű gyermeke, igaz békességet.

Oh, szegény megcsalatott édes anya! Szegény, sokat szenvedett, magyar hazám! mikor nyílnak már meg szeméid, hogy lássad! Az, a kinek nevében hozzád „békével“ jönnek álnok fiaid, nem más, mint a föld népeinek ezer esztendő s átka, minden igaznak természetes ellensége, a babiloni nagy parázna, a föld paráznalkodásának és útálatosságának anyjok, a ki talán ki van már józanodva a részegségből, melyben száz esztendőig elmerült a szentek vérektől és a Jézus mártynomínak vérektől és e mostani időt újra alkalmasnak találja, hogy megkezdje ismét a paráznalkodást a földnek királyaiival a népek megrontására; újra megkezdje a részegeskedést a szentek vérekkal és a Jézus mártynomínak vérekkal. (Jel. 17. r.)

Meglássad! hogy azok, a kik házadból ahoz a szörnyeteghez kijárnak, nem fiaid, nem gyermekeid, de házadba belopózott lopók, annak a nagy paráznának csatlósai, a kik a mint égették, gyilkolták a te igaz, a te édes gyermekeidet urok parancsára egykoron, azonképen most is készek volnának azokat kiirtani, mert ők nem Isten szolgálói, hanem a sátán küldöttéi, kik teljesek, mint a Jelenések fenevadja káromlásnak neveivel. (Jel. 17. r. 3. v.) Hogy a mikor hű fiaidat kiirtották, téged tegyenek nyomorulttá, koldussá, mert még ilyen egyszerű díszben is botránkozás köve vagy te a föld hatalmasainak lábok alatt.

És vajjon Istenem! Mikor teljesedik már a Jelenések kiáltó szava: „Leomlott, leomlott ama nagy Babilon és lett ördögöknek lakhelyekké, — mert az ő paráznasága haragjának borában ittak minden népek; mert az ő bűnei meggyülvén, szinte az égig hatottak és megemlékezett Isten az ő gonoszságiról . . . Hogy egy napon jönének uralkodására az ő csapásai: a halál, a siralom, az éhség, a tüzrel megégettetés, az erős Istennek büntetése“ (Jel. 18. r.), a miért káromlással, mikor magát szentségesnek, Krisztus helyettesének, csalatkozhatatlannak hivatja, — betör az Isten szentélyébe, a sötétség terjesztésével fosztogatója lesz a népek jogainak, gátló köve haladásának.

Mint tégedet megcsufoltak, szidalmaztak, káromoltak, ütlegettek, arczul vertek; egyszerű ruhádat összetépték, leszakgatták; gyenge vállaidat nehéz keresztfával megterhelték, végül arra szent testedet felfeszíték, világ megváltója, idvezítője! a te anyaszentegyházad is az ő földi szegénységében megcsufoltatik, szidalmaztatik, erőtlenségében súlyos keresztel megterheltetik; feláradtak ellene földnek hatalmasai, hogy róla szegényes ruháját letépjék, magok közt feloszszák, őt magát, megmeztelenítve, keresztalálra adják.

De ez nem az az egyház, mely magát a te egyetlen örökösödnek, egyedül idvezítőnek hirdeti az ő fejének, annak a hatalmas r. pápának a csatkozhatatlanságával; a mely álnok képmutatással — jóllehet gazdagság, hatalom fényözöne övezi földön jártában — az önmagán szándékosan ejtett sebekkel kiül a piacra, hangos szóval hirdetvén, hogy őt rablók támadták meg, kifosztották, rajta halálos sebeket ejtettek. És míg a tudatlanságában okatlanul gerjedező tömeget ártatlanra uszítja, ő félrevonul és kárörvendve nézi, mint emésztik egymást az atyafiak.

Nem, nem ez a te sanyargatott egyházad, Jézus! hiszen te úgy mondtad: „*az én országom nem e világból való*“ (Ján. 18: 36.)

A te anyaszentegyházad az, a mely magát a te örök igaz evangéliomodról nevezi és hozzád híven ragaszkodik, ha noha szegény is. Vár csendesesen, alázatosan, míg a világ hatalmasai mellette járva-keelve, kegyeskednek odadobni neki egy-két fillért. Holott neki joga volna fülébe dörögni e világ hatalmasainak: „Nem koldus vagyok én, kinek útfélre dobva, fillért adhattok, hanem vagyok ennek a hazának hű, édes gyermeke, a ki visszakérem elvett javaimat!“

Minden tiszteletreméltó zsinataink! miért hogy ti bölcs óvatossággal ezeknek a ti általatok képviselt egyháznak jogos követeléseit elébe nem terjesztitek az államhatalomnak?

Miért nem merészelik a zsinatok már egyszer, minden tartózkodás nélkül megmagyarázni az államhatalomnak, hogy volt hazánk életében rég idők óta egyszer s talán utoljára egy igazán liberális korszak, ezelőtt felszázaddal. Korszellem és törvényhozó testület alkottak akkor egy törvényt, mely végre az evangéliomi egyházakat is befogadja a védő fedél alá. De az a törvény ezeknek nem kegyelemadomány, hanem az igazság követelte elégtételadás, mely még nem is a sötét idők maradványát: az egyenlőtlenléget szünteti meg az ugyanazon haza gyermekei között, hanem az elvett nehéz keserves keresménynek csekély részét fizeti vissza a megkárosítottaknak. Ennélfogva, hogy az a törvény felszázad mulva is még mindig csak papiroson van; mellette pedig azok, a kiknek javára hozatott, folyvást szegényen élnek, államban, hadseregben, társadalomban, törvény előtt az egyenlőtlenléget kárait viselik — bár alkotmányos kormányunk, törvényhozásunk van — nemzet elleni bűn is!

Es osztó igazság, egyenlőség, törvényes jogokra hivatkozás mellett zsinataink azt a szem előtt álló tényt is felleplezhetnék valahára a kormánynak és törvényhozásnak, ha azok előtt ez rejtve van, mely szerint mindaddig, míg a prot. egyházakat nyomorogni enged, a hazát gyengíti, a protestánsizmus dőltevel dől a haza is, mert annak lelke lehelli a haza, szabadság és alkotmány-szeretetet; ha e lélek többé nem él, az az erős alkotmányos érzék is gyengül, kihalni fog; ez pedig maga után vonja a haza bukását is.

Ha a korszellem, meg a törvényhozás, kormány

kicsinylik a protestáns egyház szolgálatát, mit a népneveléssel, erkölcsök szelidítésével teljesít, a mennyiben a vallásosság, jó erkölcsök a felvilágosult kor vélekedése szerint nem nélkülözhetetlen tényezők az államéletben: ám ne erősítse a haza a prot. egyházakat azért, mert egyház, mert vallásos intézmények; de erősítenie kell úgy, mint hazafiságra legkiválóbb mértékben nevelő intézményeket.

Mint ilyeneknek, segedelem-e hát az az összeg, melyet a vallásügyi kormány most 150 ezer forintban a két prot. egyháznak részére javasol a törvényhozás előtt? Valóban ez, a prot. egyházak veszteségeihez s szolgálataihoz képest elenyésző csekélység. Ám azért el kell fogadnunk.

Azonban minduntalan elénk áll a kérdés: „Meddig lesz ez még így? Hogy az igazság, méltányosság, egyenlőség törvénybe lefektetett elvei szerint bánjanak velünk, — arra meddig várjunk még? Mindenek lelke tépelődik e kérdéssel, az enyém is, hanem az enyémnek megvan e kérdésre a szomorú felelete és ez az:”

Ha az államok élete s így a miénk is a rendes történeti fejlődés útján halad tovább, azon t. i. a melyen 1848., illetőleg 1861. óta idáig jutottunk: nemzedék után nemzedék fog sirba szállani, de a jobb jövő egyikre is el nem jön — nemcsak, de minden következő reménytelenebbül száll sirjába, mert látni fogja mindig világosabban, hogy a korszellem visszafelé halad, csak szavakban szabadelvű, de tényleg nem az, sőt a hatalom minden valódi szabadságot elnyomni törekszik.

Ám nézzétek a jeleket! Nem a szabadság, egyenlőség, testvériség, örök emberi jogok ígéi hangzanak-e mindenek szájából? Aztán vessétek össze e hangokkal az egyesek és társadalom életét. Mennyire látjátok az ígét élni ott és itt? Nemde azt látjátok, hogy az ő beszédök nem egyéb, mint hangzatos, üres jelszavak; de nem a protestánsizmus hazugság nélküli elvei. És a mi legszomorúbb, ezt az irányt követik, ha akaratlanul is, sokan azok közül is, a kik a prot. egyház jog- és szabadságtisztelő szellemében nevelkedtek.

Ime! e század — úgy mondjuk — az alkotások százada. Államokat építenek ki: a művelődésnek minden kellékeivel, tehát a valódi szabadság, a haladás e legőbb feltételeinek megteremtésével is. Mégis Németország, a protestánsizmus e legerősebb vára, miután előbb már egyszer meghódolt az ördög fejedelmének, most be akarja fogadni a jézsuitákat, a rend és béke felforgatóit, a szabadság megölőit, kik csak egy czélt ismernek: a pápát úrrá tenni a világ felett, habár annak romjain is. Ugyanez alatt nálunk és másutt is mindenütt római, sőt számos protestáns hitűek is, úgy a magán-, mint a hivatalos életben, polgári és egyházi társadalomban, az abszolút uralom gyakorlóit. Mert avagy nem igaz-e, ha ma akad bátor ember, a ki egyesek vagy testületek, annyival inkább hatalmon lévők visszaéléseit, bűneit leplezetlenül feltárja, — annak számára nincs irgalom. Nem igaz-e, hogy ma a társadalom épen oly borzalmasan gyakorolja az ekszkommunikációt, mint valaha a pápa? Csak ne tagadjuk el a mi szemeink előtt történetik s ki fog tűnni, hogy nem a szabadság természetes ellenségei között, de közöttünk, evangéliomi prot. egyházunkban ma már nincs a legszűkebb körű testület, a hol klikk-uralom ne ölné el minden szabadságot, haladást, lehetetlenné téve bárhonnan jövő bírálatot. Még a társadalom legkevésbé civilizált osztálya, a nép is gyakorolja már, habár öntudatlanul is, a zsarnok-uralmat. Ha p. o. egy buzgó lelkipásztor a biblia szavával akar fékezni egy rakoncátlan népet, még ez is tudja a módját, hogy némítsa

el a szabad szót, hogy csikarjon ki neki tetsző hizelgő beszédek, mert fizetésmegtagadással, kitéréssel fenyeget. Hogy pedig az a sok istentelenség, gonoszság élhet mindenütt, az épen a szabad szó elnyomásából ered; ki ne tudná!

És hihetetlen csudás dolog, de minden titkolózás mellett is igaz, hogy magyar protestáns egyházunk teljes igazságot épen azon körülmény miatt sem várhat és nyerhet, mert az ő erősödésével a haza is erősödnék. Szokatlan beszéd ez, de jöjjön el már valaha az idő, hogy a sok „*Meddig várjunk még?*“-féle kérdésekre hímzés-hámozás nélkül megfeleljünk. Hát addig várunk a prot. egyház igazainak elismertetésére, a míg a haza minden alkotmányos jogai megadatnak? e kettő egy időben fog megtörténni? Nos ha igaz az, hogy a legközelebb volt elnyomatás idején is azért erőlködtek a prot. egyház szabadságának megsemmisítésére, mert ebben látták még egyetlen erejét az alkotmányhoz jogát fel nem adó nemzetnek, — pedig ez igaz: akkor az is kétségtelen, hogy a protestáns egyházak elhagyásával a nemzet erejét akarják gyengíteni. Hogy alkotmány mellett kik akarhatják ezt, arra az optimisták keressék meg a feleletet nemzetünknek 1526. óta lefolyt történetében! Én csak egy kérdést vetek fel. Vajjon esetlegesség-e az, hogy p. o. a protestáns püspökök közül soha sincsen egy valóságos, belső, titkos tanácsosa sem a magyar királynak, sőt mindenki tudja, hogy magas helyeken ezt még gondolatnak is merésznek tartanak, holott az oláh püspökök talán mindnyájan azok! Pedig ugyan vajjon melyik tudna jobb tanácsot adni a magyar királynak a magyar hazára nézve?

Harasztos.

Nagy István.

(Folyt. köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Debreczeni egyetem.** Hogy mennyire jogosult, indokolt és időszerű törekvés a debreczeni főiskolának egyetemi színvonalra fejlesztése, azt bizonyítja egyebek között az a közérdeklődés is, melyet ezen ügy iránt minden elfogulatlan mívelt magyar polgár tanusít. Nincs széles e hazában protestáns központ és főiskola, a hol alkalmasabb és kiválóbb helyet lehetne egy új egyetem létesítéséhez találni, mint épen Debreczenben. És ha ezt a szent törekvést, a többi testvér egyházkerületek, a lehetőség mérve szerint szintén felkarolnák egyesek a saját helyi és önző érdekeik előtérbe állításával a magasabb jelentőségű közérdek kielégítését nem akadályozgatnák: bizonyára akkor megannyival előbbre volnánk már, mint a mennyire idáig eljuthattunk. Debreczen társadalma folyvást buzgólkodik e téren; így az elmúlt napokban, lapunk első számának szétküldése óta Hajdu Ignácz és dr. Medgyaszai Dezső, a piacz-utcza I-ső tizedben befejezték a gyűjtést, melynek eredménye készpénzben 1710, alapító levelen 2040 korona. Csapó-utcza V. tizedben 78 kor. 10 fillér, a IV. tizedben 22 korona 40 fillér, Kisvárad-utcza egyik felén 800 korona, Hatvan-utcza IV. tizedben 49 korona, Kossuth-utcza III. tizedben 10 korona 30 fillér, Csapó-utcza külvárosban 27 korona 76 fillér, Kismester-utcza dr. Erdős és Csiky L. gyűjtése 1468 korona 20 fillér, melyhez előbbi kimutatásunk után még adakoztak: Kovács József ügyvéd 200, id. Bészler János városi erdész 20 koronát. Simonffy Emil 500 korona alapítványt tett. A vidéken is lelkesen

támogatják a debreczeni egyetem ügyét. *Szegedről* főiskolánk egy volt jeles, hálás növendéke 400 koronát küldött, mint gyűjtése eredményét. Szabó János békésbányai esperes, egyházmegyéjéből 6223 korona 24 fillért jelentett be, melyből 4000 korona a lelkes *békési* ev. ref. egyház adománya. *H.-Szoboszlón* Adler Farkas izraelita polgár 100 koronát adott. *Harsányi* Sándor turkevei lelkész, egyházában 400 koronát gyűjtött. *Csege* község képviselőtestülete Ferenczy Elek főszolgabíró indítványára 1000 koronát szavazott meg. Mind a közreműködő derék férfiaknak, mind a tudomány és műveltség áldozatkész barátainak elismerés és hála! Bizzunk az Urban és előre!

— **A közös pásztorlevelet** *Dulánszky Nándor* pécsi püspök felettebb jellemző körlevél kíséretében közli papságával, a mely tájékoztatást nyújt azokra az eszközökre nézve, a melyeket a nép felizgatása és félrevezetése céljából egész lelkiismeretlenséggel alkalmaznak. Utasítván ugyanis papjait arra, hogy az említett pásztorlevelet a kézhezvételt követő legközelebbi alkalommal a szószékről egész terjedelmében felolvassák, szigorúan meghagyja, hogy „ennek megtörténte után *minden vasárnap és ünnepnap egész virágvasárnapjáig szakadallan sorban, a közös pásztorlevelet magyarulólóg és pedig hamvazó szerdái a ker. kath. házasságról szóló egyházi tant, azután pedig virágvasárnapjáig a többi hitágazatokról, melyek ez egyházpolitikai programpon-tozatokkal megtámadva vannak, szóló tant* (a hitről, a hitelhagyás iszonyatosságáról, az egyedül üdvözítő egyházzról, az egyház titokzatos testéről, benső és külső tagjairól, a szent keresztségről, ennek eltörölhetetlen jellegéről stb.) *egyházi beszédekben, a hívő népek ősi hitében való megerősítésére, fejlegessék.*“ Továbbá: „a kérdéses programpon-tozatok sorsának eldőltségéig úgy a székesegyházban, mint a plebániái, fiókközségi és szerzetesi templomokban minden vasár és ünnepnap az ünnepélyes istenitisztelet után a *kath. egyház békéjéért és diadaláért a hívő néppel könyörgésképen öt Miatyánkot és öt Üdvözlégyet elmondjanak, a misekönyvből a „békességért“ foglalt mise-imádságokból vett és a nép nyelvére lefordított orációval.*“ A mi még ennél is több: „*Minden plebános a plebániájabeli, főképp a választásoknál befolyásosabb híveinek aláírásaival is az illető országos képviselőjüket az egyházpolitikai törvényjavaslatok elleni állásfoglalásra kérje fel.*“ Végül: „A küszöbön álló országos kath. nagygyűlés minél nagyobb sikerének biztosítására a körülményekhez képest úgy a maga, mint híveinek körében a *lelkészkedő papság minden lehető elkövessen.*“ Megindult tehát szegény hazánkban a szent háború, a hit, a vallás nevében, de a legönzőbb klerikális érdekek oltalmára; országokat juttatott koldusbotra, nagy nemzetek fejlődését akasztotta meg már a diadal-maskodó klerikalizmus. A fanatizált tömegek vak eszközeivé váltak az álszenteskedő farizeizmusnak s a félrevezetett nép önkezével marcangolta magát és segítette a zsarnokot, hogy békót vessen saját lelkiismereti szabadságára. Isten óvja a mi népünket hasonló szerencsétlenségtől!

— **Fehér holló.** Ismeretes dolog, hogy *Dessenffy Sándor* csanádi és *Bubics Zsigmond* kassai püspökök a klérus akciójában elejétől fogva a legtöbb mérsékletet és hazafiasságot tanusították. A közös pásztorlevél kihirdetése iránt való intézkedéseik is erről tesznek tanuságot. *Bubics* rövid levele egyszerű utasítást foglal magában a pásztorlevél kihirdetésére nézve. *Dessenffy* csanádi püspökben pedig a józan hazafiasság szólal meg akkor, a midőn körlevelét e figyelmeztetéssel re-

keszti be: „Egyébiránt különösen figyelembe vegyéték, hogy mindez az evangéliom, a szószék és az egyházi állás méltóságával, az állami tekintély minden sérelme nélkül történjék, nehogy meggondolatlanság vagy túlzott hev által elragadva, ügyünknek inkább ártalmára, mint hasznára szolgáljatok.“ Valóban jól esik ilyen hangot is hallanunk a minden tekintetét félretevő féktelen ultramontan üvöltözés közepette.

— **A vörös és a fekete zászló.** A napokban az a hír terjedt el, hogy a budapesti kath. nagygyűlés alkalmából a vörös zászló hívei, a szocialista munkások tüntetni akarnak a „fekete“ zászló: a kath. nagygyűlés ellen. Erre egyik illetékes ultramontan lap mintegy hivatalos formában és határozottan kijelenti többek közt azt, hogy a budapesti kath. nagygyűlés nem fekete lobogó, hanem Szűz Mária képével ékített azon magyar nemzeti lobogó alatt jön össze, mely alatt Nagy Lajos, Hunyady János harczoltak, s melyről csak a liberális Tisza-éra vette le a magyarok Nagyasszonyának képét. Végezetül pedig ezeket a figyelemreméltó dolgokat mondja: „Ha mindazonáltal a tüntetések megtörténnének, ez annyit jelentene, hogy a kormány az egyházi politikai küzdelmet az utcára akarja vinni. Erre is van válaszuk. Mi (már tudniillik ők) bármily tüntetésért az izraelitákat teszszük felelőssé, mert ők vezetik a szocialistákat, ők vezetik a katolikusok ellen a hirlapi háborút: azért, ha minket megtámadnak, ez jeladásul fog szolgálni, hogy *szent Vincze napjának előestéjén, azaz jan. 21-én, az ország minden falujában egyszerre megkezdődjenek a tüntetések, a mai vallási háborúnak egyedüli okai, a zsidók ellen és pedig nem szórványosan, hanem egyszerre.* A magyar nép még nem felelte el — úgymond — az 1883-iki nótát s fog találni módot, hogy az egyházpolitika helyett a zsidókérdés jöjjön napirendre. Ebben a kérdésben aztán minden keresztény egyet fog érteni.“ — Az előbbire nézve a mi szerény észrevételünk abban áll, hogy bizony csak fekete lobogó méltó hozzájok és törekvéseikhez, mert hisz egész táboruk fekete, a sötétségben dolgozó s a lelki sötétség érdekében munkálkodó, annyira, hogy azt a fekete lobogót semmiféle Tisza-éra fehérre nem moshatja. A mi pedig az utóbbi vakmerő izgatást illeti, arra a *kir. ügyésznek lenne mondani valója.* El is várjuk, hogy ha Lucaciú etc. üzelmei kellő méltánylásra találnak az igazságszolgáltatás körében, klerikális érdektársai se fenyegethessék a közrendet s a polgárok nyugalmát holmi szent Bertalan-éjhez hasonló jelenetek rémeinek felidézése által.

— **A polgári házasság többsége** a képviselőházban biztosítva van, a mennyiben beavatott politikai körökben az egyes képviselők gondos számbavételével mérleget készítettek a mellette és ellene szavazók számarányáról s az eredmény az, hogy a nem szavazó horvát képviselők kihagyásával, a szavazásban résztvevő 410 képviselő közül 240 mellette, 130 ellene fog szavazni, távol lesz m. e. 40 és így a javaslatnak 110 főnyi többsége lesz.

— **A debreczeni hitvita 1568.** Révész Kálmán ily című cikkére a következőket válaszolom: 1. Az a bizonyos „Z. J.“ jegyű író én vagyok, aki absolute nem szoktam az Athenaeum, de még a Pallas lexikonát sem forrásul venni dolgozataimhoz. 2. Az az egyetlen érv, melyet R. K. felhoz a debreczeni hitvita megtörténte ellen, régen meg van döntve, épen Kanyaró Ferencz által, ki a „Ker. Magvető“ 1892. évi folyamában „Dávid Ferencz Debreczenben“ cím alatt minden kétséget kizárólag kimutatta, hogy Dávid igenis járt az „oroszlán

barlangjában.“ Csodálom, hogy erről Révész semmit sem tud. 3. R. K. téved, midőn azt állítja, hogy a Pallas cikkében decz. 15. a debreczeni hitvita meghívó levelének dátuma, hanem igenis 14. 4. Minthogy a „Protestáns Szemle“ részére még a múlt évben felküldöttem e debreczeni hitvita valóságos megtörténte igazoló cikemet: én sem akarom azt már most, habár részben is, közölni. Én is arra kérem tehát az érdeklődőket, hogy „haladékat adni sziveskedjenek.“ Majd ha megjelen a R. K. műve, meg az én kis tanulmányom, alaposabban foglalkozhatunk mindketten e vitánk tárgyával. 5. Hogy Jakab Elek, sőt hogy Kanyaró is mit mond e dologról, azt hiszem, nem igen jöhet számba argumentum gyanánt. 6. Béke velünk és türelem! Kolozsvár. Zoványi Jenő. — *Válaszul.* A szerkesztőség szivessége alkalmat adván, hogy e sorokra azonnal válaszoljak, pár szóval csak annyit említek meg, hogy én valóban nem olvastam a Kanyaró Ferencz 1892-ben megjelent cikkét, melyben — úgy látszik — agyonczáfolta egy évvel azelőtt megjelent munkájának egyik állítását. Tehát volt Dávid Ferencz Debreczenben, ez tény; de hogy épen 1568. február 2-án s épen disputáció alkalmával volt-e ott, ez már más kérdés. Én Z. barátom nyilatkozata után is azt hiszem, hogy ez a debreczeni disputáció nem történt meg. No de „sub iudice lis est“, kölcsönösen várjuk meg egymás munkájának megjelenését. Addig azonban folyton azon fogok gondolkozni, mikép bizonyít Z. barátom a 2. pont alatt Kanyaróval, ha az 5. pont szerint, ugyanazon Kanyaró állítása „nem igen jöhet számba argumentum gyanánt.“ A „Pallas“ cikke valóban decz. 14-re és nem 15-re teszi a váradi meghívó keltét; tévedésből került cikkembe, a mi erről benne van. Magam is azzal végzem: Béke és türelem velünk! R. K.

— **(Beküldetett.) Tempora mutantur et nos mutantur in illis.** Egyházi hetilapjaink közül legelőször a budapesti öltött magára színes borítékot, egy év mulva a mi lapunk is követte a példát. A „Sárospataki Lapok“ szerkesztője a múlt évi legelső számban szívére tette a dolgot s a színes borítékra nézve a szerkesztői üzenetek közt így nyilatkozott: „X. Y. Hogy lapunknak nem fog-e ártani a többi egyházi lapok színes borítéka? Szeretjük hinni, hogy nem: 1-ör, mert a mi lapunkat tartalmáért szerették s becsülték eddig olvasói és nem valami külső diszeért. 2-ör azért nem, mert az olvasó közönség jól tudja azt, hogy a boríték nem neki szóló kedvesség, hanem *üzlet.* Ha Irod. Körünk üzletet akar csinálni, bizonyosan borítékba teszi lapját; hogy aztán *színesbe-e* vagy *színtelenbe,* azt nem tudom. Én szerkesztő vagyok és nem hirdető iroda s nem kiadó.“ E nyilatkozat után nem is egészen egy év mulva, a múlt év december 9-én elhatározta a „Sárospataki Irodalmi Kör“, hogy a Sárospataki Lapokat a folyó évtől kezdve *„épségének megóvása végett színes borítékban fogja szétküldözni.“* A határozatot tett követte s új év másodnapjára a Sárospataki Lapok ez évi első száma is színes borítékban jelent meg. Sok szerencsét az *üzlethez! Egy jámbor olvasó, a ki a jó lapot még színes borítékban is szívesen fogadja.*

* Múlt számunk zárta után érkezvén, csak most közölhetjük. Rov. v.

TARTALOM-JEGYZÉK: A kis ekkleziák sorsa. Ferenczy Gyula. — Tárcza: A magyar nemzet jogállása az egyházi külső kormányzat terén. Dr. Kovács Sándor. — Tanügy: A módszer kérdése. Eötvös Károly Lajos. — Ifjaink vallásos neveléséről. Presbyter. — Irodalom. — A határkőnél. Nagy István. — Különfélék.

Felelős szerkesztők és laptulajdonosok:

Dr. ERDŐS JÓZSEF és Dr. BACZONI LAJOS.